

Dzieje biurokracji na ziemiach polskich tom III

Włodzimierz Bagieński

(Archiwum Państwowe m.st. Warszawy)

Zaświadczenia wydawane mieszkańcom przez władze miasta Piaseczna pod Warszawą w latach 1916-1941

Piaseczno położone jest za południowymi rubieżami miasta stołecznego Warszawy, w najbliższym jego sąsiedztwie. Corocznie, w latach 1916-1939 w Magistracie, od 1934 r. w Zarządzie Miejskim, zakładano akta, w których gromadzono kopie zaświadczeń. Towarzyszą im oryginały zaświadczeń różnych instytucji, stowarzyszeń i osób fizycznych. Wydawano je aktualnym i dawnym mieszkańcom. Rok 1916 jest znaczący w historii Piaseczna. Wówczas, we wrześniu administracja niemiecka przywróciła osadzie prawa miejskie. „Akta dotyczące się wydawania różnych zaświadczeń” założono w dniu 14 stycznia 1916 r. i oznaczono numerem 11.

Archiwalia obecnie znajdują się w zasobie Oddziału Zamiejscowego Archiwum Państwowego m.st. Warszawy w Grodzisku Mazowieckim, w zespole archiwalnym, któremu nadano nazwę umowną Akta miasta Piaseczna¹. Jest to już trzecie miejsce przechowywania tego zespołu, od czasu przejścia akt z Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Piasecznie, w 1955 r.

Duża liczba zaświadczeń, wydawanych w połowie trzeciej dekady XX w., była powodem założenia w 1935 r. wyjątkowo dwóch tomów. Zachowały się też kopie zaświadczeń z lat II wojny światowej, ściślej z końca 1939 r., z pierwszego półrocza 1940 r. i z czwartego kwartału 1941 r. Najmłodsze pochodzą już z okresu po wysiedleniu żydowskich mieszkańców miasta w zimie z 1940 na 1941 r.

Jednostki archiwalne z lat 1916-1917 noszą tytuły „Akta dotyczące się wydawania różnych zaświadczeń”, z lat 1918-1922 i 1924-1927 „O wydawaniu ludności różnych zaświadczeń i dokumentów”, w 1923 r. „O wydawaniu ludności różnych zaświadczeń, dokumentów i ewidencji lokali zajmowanych przez Państwo”, z lat 1928-1931 „O wydawaniu mieszkańcom miasta różnych zaświadczeń i dokumentów”, a w latach 1932 i 1933 tytuł rozszerzono, dodając: „...oraz kart rowerowych”.

¹ Cyt. dalej: AmP, sygn. sygn. 2434-2451 (1916-1933), 2896-2899 (1934-1936), 2894 (1937), 2900 (1938), 3023 (1939), 3220 (1940), 3221 (1941).

Od początku 1934 r., kiedy wprowadzono w urzędach, także powiatu warszawskiego, jednolitą instrukcję kancelaryjną i wykaz akt², kopie zaświadczeń umieszczano w podteczkach Nr 25a, oznaczonych dodatkowo symbolem „Z”.

Dopuszczono możliwość zakładania podteczek. Oznaczano je numerem teczki podstawowej z dodaniem małych liter alfabetu m.in. dla poszczególnych przedsiębiorstw miejskich. Numer 25 w wykazie akt, to Dział Administracyjny (Sprawy poruczone) Ogólno-Administracyjne. Przewidziano, żeteczka zawierać będzie „pisma dotyczące wyborów do Sejmu i Senatu, udziału w postępowaniu administracyjnym, języka państwowego i języka urzędowania, pomiarów państwa, podwodów, **zaświadczeń, doręczeń**”. W wykazie akt jest zapis, że „Odpisy wydanych zaświadczeń w różnych sprawach oraz pisma o doręczenie wezwań, zawiadomień itp. rejestrowane w osobnych rejestrach winny być odkładane do osobnych teczek”.

Wiadomo jest, że sekretarz w Magistracie-Zarządzie Miejskim prowadził rejestry wydanych zaświadczeń (nie zachowały się) w układzie alfabetycznym wg nazwisk osób, których dotyczą. Pierwszą literę nazwiska umieszczano jako element znaku kancelaryjnego na zaświadczeniu. Kopie podpisane są przez burmistrza, rzadziej wiceburmistrza i sekretarza, w latach 1916-1918 i 1940-1941 tylko przez burmistrza. Przeważanie nie towarzyszą im podania, stąd wniosek, że były wystawiane najczęściej na ustną prośbę, skierowaną do sekretarza urzędu i burmistrza. W treści niektórych zaświadczeń znajduje się zapis: „Niniejsze zaświadczenie wydaje się [...] na skutek jego [ich] osobistej prośby”.

Akta do 1932 r. są szyte, w 1933 r. luźne, a od 1934 r. mają postać skoroszytów z metalowymi listwami, zagiętymi na końcach. Kopie zaświadczeń pisano na czystych kartkach papieru. Od sierpnia 1934 r., do jednego z rodzajów zaświadczeń, wykorzystywano formularz drukowany „Zaświadczenie do wniosku o przyznanie prawa ubogich w postępowaniu sądowym”. Druki Samorządowego Instytutu Wydawniczego w Warszawie wypełniano ręcznie, wpisując w ostatniej rubryce, że dane oparto na przeprowadzonym wywiadzie.

Do 1924 r. włącznie kopie zaświadczeń posiadają wyłącznie formę rękopisu, od 1925 maszynopisu, chociaż nadal spotyka się między nimi rękopisy. Na kopiach, opatrzonych odciskami stempla nagłówkowego Magistratu-Zarządu Miejskiego i nie w każdym przypadku pieczęci okrągłej z godłem państwowym (w polu tej pieczęci nie użyto herbu Piaseczna, jak w sąsiednich miastach), z datą i znakiem kancelaryjnym oraz podpisami burmistrza i sekretarza, są skreślenia i uzupełnienia tekstu (uczynione przeważnie ręką sekretarza). Dotyczy to także maszynopisów.

W latach 1940-1941 większość zaświadczeń tłumaczono na język niemiecki. Występują zaświadczenia napisane w języku polskim w postaci maszynopisu, na odwrotnej stronie znajduje się ten sam tekst w języku niemieckim w postaci rękopisu, nie zawsze podpisane przez burmistrza. W aktach występują maszynopisy tego

² Okólnik nr 28 z 30 XII 1933 r. Wydziału Powiatowego Warszawskiego Powiatowego Związku Samorządowego. Podwiński S., Typiak P., *Instrukcja kancelaryjna dla zarządów gminnych*, wyd. I, Warszawa 1934.

Zaświadczenia miasta Piaseczna w latach 1916-1941

samego zaświadczenia kolejno następujące po sobie, w języku polskim i niemieckim. Trzecią odmianę stanowią zaświadczenia na jednej kartce papieru, z lewej strony w języku niemieckim, a z prawej w języku polskim.

Nie korzystano ze schematów-wzorów zaświadczeń. Wpływ na ich redakcję miał sekretarz i jego praktyka w pracy biurowej.

W każdym czasie wydawano „świadectwa ubóstwa” i „świadectwa moralności” np. „jest mi znany i prowadził się przez czas swego zamieszkania w Piasecznie wzorowo” lub „w żadnych przekroczeniach zanotowanym nie był”.

Na przeprowadzenie kwesty na terenie miasta pozwolenie wydawały władze powiatowe. Organizator otrzymywał zaświadczenie, wymieniające ilość pieniędzy zebranych do puszek, celem przedstawienia w starostwie.

Wydane zaświadczenia w latach 1916-1917 dotyczą przeważnie własności nieruchomości i opinii o mieszkańcach.

W zaświadczeniach po 1918 r. znajdujemy echa minionej wojny i okupacji niemieckiej. Dotyczą np. powrotu do Piaseczna w 1918 r. z niewoli niemieckiej mieszkańca, który powołany został do wojska rosyjskiego w 1914 r., lub innego, który wyjechał do Rosji w 1915 r. i dotychczas nie powrócił (zaświadczenia wystawione w 1919 r.). Związane są także z rekwizycjami przez byłe władze okupacyjne produktów spożywczych i zboża, prośbą o wydanie pozwolenia na wyszynk wódki na rok 1919 (petentka posiadała pozwolenie byłego niemieckiego naczelnika powiatu i patent niemieckiego Prezydium Policji w Warszawie). Mieszkaniec Piaseczna pochodzenia niemieckiego, z rozporządzenia władz rosyjskich, w listopadzie 1914 r. został zesłany na Syberię, skąd powrócił w kwietniu 1918 r. (zaświadczenie z 1919 r.) - „żadnych legalnych dokumentów z czasów rosyjskich dostarczyć nie może, gdyż na jego posesji podczas działań wojennych w październiku 1914 r. była pozycja rosyjsko-niemiecka”.

W latach 20. spotyka się w treści zaświadczeń o stanie majątkowym i rodzinnym stwierdzenia, że „został przeprowadzony przez Magistrat m. Piaseczna wywiad, mający na celu ustalenie stanu majątkowego petenta”.

Od początku 1935 r. wydanie takiego zaświadczenia poprzedzał wywiad przeprowadzony przez policjanta. Na pismach Zarządu Miejskiego do Posterunku Policji Państwowej znajdują się spisane wywiady oraz kopie zaświadczeń.

Kwestionariusz pytań typowego wywiadu obejmował datę i miejsce urodzenia, adres zamieszkania aktualny i rok zamieszkania w Piasecznie, karalność orzeczoną przez sądy, opinię, jaką dana osoba cieszy się wśród społeczności, stan posiadania majątku ruchomego i nieruchomego, ewentualnie czas pozostawiania bez pracy, stan cywilny, liczbę i wiek dzieci oraz źródła utrzymania. Przeważają wywiady dotyczące stopnia zamożności.

Nie zachowały się akta niemieckich władz okupacyjnych, które potwierdzały treść zaświadczeń, Komendatur Placu (ta sama nazwa w latach 1916-1918 i 1939-1945). Komendantura Placu stanowiła w Generalnym Gubernatorstwie najniższy szczebel w strukturze sił wojskowych.

Włodzimierz Bagiński

Brak archiwaliów aktotwórców żydowskich, których zaświadczenia w wersji oryginalnej znajdują się między kopiami zaświadczeń władz miasta, takich jak Oddziały: Centralnego Związku Rzemieślników Żydów w Polsce i Centrali Drobnych Kupców i Handlarzy w Polsce.

W Aktach miasta Piaseczna brak ewidencji mieszkańców stałych i czasowo zameldowanych z lat 30. XX w., którą wówczas prowadzono w formie kartoteki i z lat 40. Z lat 20. pochodzi tylko pierwszy tom księgi ludności stałej, założony w 1909 r.

Piaseczno należało do miast średniej wielkości w województwie warszawskim. W 1918 r. liczyło około 7.000 mieszkańców, w tym około 2.800 Żydów. Miało charakter handlowo-rzemieślniczo-rolniczy. W 1939 r. liczba ludności powiększyła się do około 8.100, w tym około 3.500 Żydów.

Najwięcej zaświadczeń wydawano dla Urzędu Skarbowego Warszawa-Powiat. Ich treść obejmuje m.in. opisy nieruchomości, które pozostały po zmarłych. Dotyczą budowy nowych domów mieszkalnych, z ich opisem i datą zamieszkania. Jeśli rzemieślnik nie prowadził aktualnie warsztatu lub zakładu, to dołączano świadectwo podpisane nawet przez 3 świadków. Na podstawie rejestrów bezrobotnych, w 3 dekadzie XX w. wydawano zaświadczenia, zawierające m.in. datę rejestracji w urzędzie. Na podstawie odręcznych zapisów lekarza weterynarii miasta, podawano liczbę zwierząt wg rodzajów, zabitych w rzeźni miejskiej przez miejscowych rzeźników.

Dla władz skarbowych corocznie właściciel jedyne kina w mieście otrzymywał zaświadczenie określające, na jaką sumę sprzedał bilety i ile uścił podatku komunalnego.

Cadyk piaseczyński, pełniący funkcję rabina w pewnym okresie, w kolejnych latach starał się o zaświadczenie, zawierające informację o wysokości wynagrodzenia otrzymywanego od gminy żydowskiej. Z tego źródła wiadomo, że mieszkał w Piasecznie tylko przez kilka miesięcy letnich, a w pozostałym okresie roku przebywał w Warszawie.

Po uchwaleniu ustawy z 7 czerwca 1927 r. - prawo przemysłowe w Piasecznie wydano wiele zaświadczeń o przebiegu pracy w rzemiośle, szczególnie Żydom. Przed wystawieniem karty rzemieślniczej przez władzę przemysłową I instancji (starostwo) wymagano wykazania się tzw. dowodem uzdolnienia. Mógł to być dyplom mistrzowski lub czeladniczy z zaświadczeniem o przepracowaniu co najmniej 3 lat w danym rzemiośle. Dopuszczono też możliwość uzyskania dyspensy przez osoby posiadające długoletni staż pracy w rzemiośle, a nie mające wymaganych dowodów uzdolnienia. Karty rzemieślnicze na zasadzie dyspensy wydawano po przedstawieniu zaświadczenia Magistratu lub Urzędu Gminnego stwierdzającego, że dana osoba co najmniej przez ostatnie 5 lat pracowała u samoistnych rzemieślników. Otrzymanie dyspensy zostało ograniczone w czasie do 5 pierwszych lat po wejściu w życie ustawy (15 XII 1927 - 16 XII 1932)³.

³ AmP, sygn. 2575, k. 199-200, 214.

Zaświadczenia miasta Piaseczna w latach 1916-1941

W aktach spotyka się zaświadczenia, dokumentujące budowy nowych domów, rozbiórki starych, pożary zabudowy miasta.

Szczególnie na wezwania sądów wystawiano nietypowe zaświadczenia np., że przystanek kolejowy położony na terenie Piaseczna, noszący odmienną nazwę niż samo miasto, jest stacją przesiadkową, a także cenę biletu III klasy do Warszawy, albo podające cenę żyta na targu, czy też odległość w kilometrach peryferyjnej dzielnicy Piaseczna od rynku.

W 1935 r. dla Urzędu Pocztowo-Telegraficznego w Piasecznie wydano zaświadczenie ojcu niewidomej córki, dla której chciał zainstalować radio. Adresatem zaświadczenia dla miejskiego lekarza weterynarii, który starał się o uzyskanie bezpłatnego biletu, była Dyrekcja Kolei Dojazdowych w Warszawie.

Wiele zaświadczeń wystawionych przez władze Piaseczna poprzedzały, złożone w urzędzie, zaświadczenia napisane przez „gospodarzy domów” lub (co było zbieżne) „prowadzących książki meldunkowe”. Takie książki zakładano dla każdego domu, na podstawie rozporządzenia ministra spraw wewnętrznych z 1930 r., praktycznie od 1931-1932 r. (nie zachowały się).

Dla Powiatowej Komendy Uzuppełnień wydawano zaświadczenia, których podstawę stanowiła - prowadzona w Magistracie-Zarządzie Miejskim - kontrola rezerwistów.

Wyjątkowo sięgano do archiwum urzędu. Byłemu nauczycielowi szkoły powszechnej w latach 1913-1915 zaświadczone - dla Izby Skarbowej w Warszawie (Dział emerytur państwowych) - na podstawie książki kasowej sum szkolnych byłego Urzędu Gminnego z lat 1911-1914. W połowie 1919 r. podstawę wydanego zaświadczenia stanowiła księga biercza podatku mieszkaniowego za rok 1917.

W międzywojniu oryginały zaświadczeń trafiały też do Wydziału Hipotecznego Powiatu Warszawskiego, „w celu urządzenia hipoteki”. Dokładano je do zbiorów dokumentów, przy nowo zakładanych księgach hipotecznych. Wymieniają akty własności zainteresowanych (zazwyczaj miały postać aktu notarialnego), nie w każdym wypadku z powołaniem się na plany, sporządzone przez mierniczych przysięgłych. Zawierają adresy placów i ich powierzchnie. Przy opisywaniu gruntów położonych na obrzeżach miasta, gdzie nie istniała sieć ulic, podawano nazwę miejscową (zwyczajową), a nazwiska właścicieli sąsiednich działek wymieniano wg stron świata. W części dotyczącej zabudowań wyliczone są budynki, z uwzględnieniem materiałów, z jakich zostały wzniesione i rodzaju pokrycia dachów.

Ponadto sporządzano świadectwa na dowód, że nieruchomość nie jest obciążona długiem na rzecz kasy pożyczkowo-oszczędnościowej miejskiej (dawnej gminnej) i zaległymi podatkami. Potwierdzano spłatę pożyczek, w celu wykreślenia z wykazu hipotecznego.

Zaświadczenia wymieniające spadkobierców po zmarłym, z wykazem pozostawionych nieruchomości, lecz bez wymienienia dokumentów własności, wystawiano na podstawie zeznania dwóch świadków - właścicieli nieruchomości w Piasecznie. Składali podpisy na kopii zaświadczenia.

Włodzimierz Bagiński

Zaświadczenia dotyczące własności nieruchomości wydawano także w celu złożenia u rejenta (notariusza) do aktów kupna-sprzedaży. Przy oryginałach aktów pozostawały jako załączniki.

Do jednej sprawy, w 1920 r., powołano na świadków najstarszych wiekiem obywateli Piaseczna. Dotyczyło potwierdzenia, że w lokalu zajmowanym na piwiarnię od 60 lat prowadzony był handel trunkami wysokowymi.

Właściciel gospodarstwa rolnego był poszkodowany przez wojsko w sierpniu 1920 r. Zostały mu zarekwirowane owies i koniczyna, wskutek czego nie miał paszy dla inwentarza.

W 1937 r. matka dwóch synów, którzy wstąpili podczas wojny z bolszewikami jako ochotnicy do armii polskiej i zginęli (powołano się na zawiadomienie PCK z IX 1920 r.) prosiła, aby zamieścić w zaświadczeniu, że ich imiona umieszczone są na tablicy pamiątkowej („poległym w obronie ojczyzny w latach 1918-1920”), wmurowanej w ścianę ratusza. Adresatem dokumentu była kancelaria prezydenta.

Zaświadczenia składane w Ubezpieczalni Społecznej w Warszawie były niezbędne, w celu uzyskania renty lub zasiłku. Poparte są oświadczeniami 2 świadków, zwykle mieszkańców tego samego domu.

Rzemieślnik, pracujący u prowadzącego samoistnie rzemiosło, składając zaświadczenie w Starostwie Powiatowym Warszawskim, miał udokumentowaną datę rozpoczęcia pracy. W aktach władz Piaseczna pozostawało zaświadczenie pracodawcy i 2 świadków.

Żydzi niektóre zaświadczenia składali w Konsulatach Argentyńskim, Kolumbijskim i Angielskim w Warszawie oraz w Konsulacie Polskim w Paryżu. Dotyczyły zezwolenia władz miejskich na wyjazd, częściej stwierdzały biedny stan finansowy i brak zatrudnienia. Wiązały się z nie dysponowaniem środkami na opłacenie cła za ubrania, które miał nadesłać przedstawiciel najbliższej rodziny (np. mąż, brat), przebywający za granicą. Poprzedzały je zaświadczenia Zarządu Żydowskiej Gminy Wyznaniowej, opatrzone zwykle podpisami prezesa, sekretarza i 3 członków Zarządu.

W Konsulacie Francuskim w Warszawie złożono zaświadczenie stwierdzające, że mieszkaniec Piaseczna pochodzenia żydowskiego jest w stanie utrzymać się z własnych funduszy przez 3 miesiące we Francji.

Rzemieślnicy składali zaświadczenia także w Urzędzie Emigracyjnym Palestyńskim w Warszawie. Podawano w nich, od kiedy prowadzą samodzielnie warsztaty i przez ile lat wcześniej praktykowali w zawodzie. Pracownicy warsztatów np. czeladnicy otrzymywali zaświadczenia od pracodawców, które pozostawały wśród kopii zaświadczeń, przechowywanych w aktach władz miasta.

Do ciekawostek należy zaliczyć m.in. zaświadczenie z kwietnia 1919 r., wydane na prośbę dwóch mężczyzn, którzy 31 grudnia 1918 r., „w trakcie gwałtownego wkroczenia na salę podczas posiedzenia Rady Miejskiej żadnej broni przy sobie nie mieli”, czy inne, którego oryginał zabrała delegacja piaseczynian, udająca się do Krakowa w czerwcu 1935 r. Był to rodzaj certyfikatu, towarzyszący woreczkowi z zie-

Zaświadczenia miasta Piaseczna w latach 1916-1941

mią, zebraną z grobu powstańców 1863 r., oznaczonemu odciskiem pieczęci Zarządu Miejskiego. Przekazany został Komitetowi Budowy Kopca Marszałka Piłsudskiego w Krakowie.

Władze Piaseczna wydawały też zaświadczenia ważne 1 dzień. Informowały o zgonach ubogich mieszkańców, jednocześnie zezwalając na zbiórki pieniężne w obrębie miasta np. „Pozostała wdowa chce uzbierać na terenie m. Piaseczna na koszty związane z pogrzebem, na co Zarząd Miejski pozwala” lub „Na koszty pogrzebu zięć zmarłego chce zebrać zapomogę na terenie Piaseczna”.

Niektóre z zaświadczeń informują o wydarzeniach w mieście nieznanymi z innych źródeł lub zawierają szczegółowe dane o nich. Przykłady:

- - po 1918 r. dotyczące zniszczeń domów podczas działań wojennych w 1914 r.;
- 1919 r. z datą otwarcia fabryki narzędzi, podające liczbę pracowników i w kolejnych latach dotyczące działalności i zatrudnienia;
- 1920 r. w jednej z willi w dzielnicy lotniskowej ulokowano Szpital Wojskowy;
- 1937 r. katastrofa lotnicza; protokół spisany w Zarządzie Miejskim „w sprawie zniszczenia zasiewów i drzewek przez rozbity samolot na polu jednego z mieszczan-rolników” i zaświadczenie zredagowane na jego podstawie.

W październiku, listopadzie i grudniu 1939 r. liczne zaświadczenia dotyczą działań wojennych we wrześniu 1939 r. Rodzina zabitego w Piasecznie mieszkańca otrzymała zaświadczenie, które złożyła w Zarządzie Cmentarza na Powązkach w Warszawie. Rodzina innego mieszkańca-Żyda została pogrzebana pod gruzami w Warszawie („...udaje się do Warszawy pod wskazane miejsce celem odkopania zwłok i pochowania”). Zaświadczenia stanowią dokumentację zniszczeń budynków mieszkalnych, gospodarczych, warsztatów rzemieślniczych i starań wokół pozyskania materiałów niezbędnych do ich remontów i odbudowy (na podaniach i kopiach zaświadczeń widnieją podpisy 2 lub 3 świadków). Są też zaświadczenia dotyczące obywateli miasta, którym konie, wozy i uprzęż zabrało wojsko.

W następnym roku - 1940 adresatem najczęściej wymienianym w zaświadczeniach był miejscowy Urząd Pracy. Mieszkańcy, powołani do robót rolnych w Niemczech, starali się o zwolnienie. Podawali różne przyczyny: posiadanie bliskiej osoby na wyłącznym utrzymaniu („powołanie do pracy rolnej w Niemczech pozbawiłoby środków utrzymania”), zatrudnienie w zakładzie pracy, który pracuje również dla wojska, pomoc matce-rezerwistce, której mąż przebywa w niewoli niemieckiej, pracę w rzemiośle jako uczeń, praktykujący u swego ojca (zaświadczenie wydano na podstawie pisemnego oświadczenia ojca).

Do Urzędu Skarbowego w Warszawie kierowano zaświadczenia dotyczące zniszczeń wojennych, pożarów, rabunków sklepów i składów. Lokatorzy, mieszkający w domu, który spłonął we wrześniu 1939 r., starali się wcześniej o uzyskanie zaświadczenia nieurzędowego od jego właściciela (gospodarza). Mieszkańcowi pocho-

Włodzimierz Bagiński

dzenia niemieckiego zaświadczone, że został aresztowany w dniu 3 września 1939 r. i wywieziony przez policję z Piaseczna do Berezy Kartuskiej (powrócił do domu 28 października).

Dla Rejonowej Spółdzielni Rolniczo-Handlowej potwierdzano własność lub współwłasność i powierzchnię gruntów oraz zamiar zasadzenia ziemniaków.

Rok 1940 był ostatnim, w którym zaświadczenia od władz miasta otrzymywali Żydzi. Postulowano w nich zwolnienie od pracy przymusowej, ze względu na charakter zajęcia danej osoby, w tym dla członków Komitetu Koordynacyjnego Dożywiania Biednych Żydów przy Radzie Żydowskiej. Na końcu zaświadczenia Zarządu Miejskiego, napisanego na podstawie wcześniejszego zaświadczenia Judenratu - Rady Żydowskiej, do podejmowania pieniędzy i ubrań z Amerykańskiego Komitetu „Joint” na rzecz kuchni dla biednych Żydów, napisano: „Uprasza się władze wojskowe i cywilne o okazanie wszelkiej pomocy wymienionemu”.

Do niemieckiego naczelnika powiatu występowano o umożliwienie nabycia materiałów do prowadzenia warsztatów rzemieślniczych lub do wykończenia budynków. Restauratorom prowadzącym restauracje z wyszynkiem wódki i piwa zaświadczano, że jako goście uczęszczają do nich również osoby pochodzenia niemieckiego. W treści zaświadczeń zawarte są prośby o wydanie przepustki na wyjazd do rodziny poza Generalne Gubernatorstwo m.in. w celu przywiezienia produktów żywnościowych na własny użytek.

Z kolei dla Sądu Grodzkiego w Piasecznie poświadczano, że lokal zajmowany przez danego mieszkańca spłonął doszczętnie w czasie działań wojennych we wrześniu 1939 r. i dlatego „z mocy nakazu władz okupacyjnych” zajmuje on mieszkanie w domu [tu następuje adres - W.B.] jako pogorzelec.

W zaświadczeniach kierowanych do bliżej nie określonych „władz niemieckich” mowa jest o wyjazdach m.in. dla załatwienia spraw majątkowych, czasowo przebywających w Piasecznie do innych miejscowości jako miejsc stałego zamieszkania (dotyczyły także rodzin żydowskich), czy też w celu sprowadzenia towarów do handlu. Wszystkie rodzaje wyjazdów wymagały uzyskania przepustki. Zaświadczano, że rolnik otrzymał konia od niemieckich władz wojskowych i w stosunku do tych władz przedstawiano roszczenia np. część cegły pochodzącej z rozbiórki budynku, który spłonął we wrześniu 1939 r. została użyta przez wojsko na budowę dróg bez żadnego odszkodowania dla właściciela.

W 1940 r. dominują zaświadczenia, w których nie określono adresata. Dotyczą m.in.:

- prowadzących gospodarstwo rolne w celu kupna koni, zabranych przez „komisję poborową wojskową”;
- koni chorych, nie nadających się do pracy;
- potwierdzenia prowadzenia sklepu celem przedstawienia w odnośnej firmie w Warszawie dla dokonania zakupów;

Zaświadczenia miasta Piaseczna w latach 1916-1941

- sprzedaży konkretnych materiałów potrzebnych w gospodarstwie rolnym lub prowadzącemu warsztat rzemieślniczy;
- upoważnienia piekarza do zakupu mąki celem zaopatrzenia mieszkańców miasta w pieczywo;
- zamiaru wyjazdu do brata przebywającego w stalagu („Wydaje się celem ubiegania się o zezwolenie na wyjazd”);
- właściciel samochodu - lekarz miejski; uzasadnił potrzebę posiadania forda pełnieniem obowiązków służbowych i wykonywaniem praktyki lekarskiej;
- umożliwienia nabycia drewna budowlanego po cenach ulgowych (dom mieszkalny i zabudowania gospodarcze spaliły się we wrześniu 1939 r.);
- przewozu do Warszawy kartofli;
- właściciela hurtowni prywatnej wyrobów monopolu spirytusowego, który złożył w Zarządzie Miejskim kwity rekwizycyjne, z tytułu pobranych przez wojsko niemieckie w dniu 10 września 1939 r. wyrobów alkoholowych;
- posiadacza konia, którego dowód tożsamości został spalony w czasie działań wojennych (z opisem zwierzęcia);
- przewozu węgla samochodem do Warszawy (podano numer rejestracyjny; zaświadczenie ważne 2 dni);
- przewiezienia do Warszawy węgla dla własnego użytku (w treści zaświadczenia m.in. „Uprasza się wszelkie władze o nieczynienie przeszkód w przewozie węgla”);
- posiadaczy koni, którzy wg zarządzenia Kreishauptmana na powiat warszawski i polecenia Zarządu Miejskiego są zobowiązani dostarczać je na każde żądanie Ochotniczej Straży Pożarnej;
- felczera - Żyda często udającego się w sprawach związanych ze swoim zawodem do Warszawy (w zaświadczeniu zawarta jest prośba o zwolnienie od pracy przymusowej w Warszawie);
- potwierdzenia wpłat do kasy miejskiej kwot na opiekę społeczną od wagonu węgla, który przywieziono do Piaseczna (każdy przychodzący do stacji kolejowej Piaseczno wagon z węglem był rejestrowany w Zarządzie Miejskim);
- ubiegania się o zwolnienie męża z obozu jeńców;
- potwierdzenia, także dla Żydów, że wykupiono kartę rejestracyjną na 1940 r. i brak przeszkód do dalszego prowadzenia przedsiębiorstwa;
- właściciela piekarni - Żyda, że jest zwolniony od przymusowej pracy na terenie miasta;
- udającego się do majątku w sąsiednim powiecie, celem nabycia ziemniaków na własny użytek, albo do innego powiatu, aby nabyć krowy do własnego gospodarstwa;
- wyjeżdżającego do rodziny po produkty żywnościowe na własny użytek, ze wskazaniem miejscowości i nazwy powiatu;

Włodzimierz Bagiński

- prowadzącego przedsiębiorstwo przewozowe, któremu zabrane zostały konie przez „byłe władze wojskowe polskie”;
- przewożącego do Warszawy drewno opałowe, nabyte od swego ojca, przeznaczone do własnego użytku, w swoim gospodarstwie domowym;
- prowadzącego warsztat kowalski, z wymienieniem ilości zużywanego koks (zaświadczenie wydane dla przedstawienia przy kupnie koks);
- udającego się do innego powiatu do rodziny, w celu nabycia artykułów żywnościowych i przywiezienia do Piaseczna na własne potrzeby (w treści zaświadczenia m.in. „Zarząd Miejski prosi władze wojskowe i cywilne o udzielenie pomocy i ochrony”).

W ostatnim kwartale 1941 r. szereg zaświadczeń, składanych w Urzędzie Skarbowym w Warszawie, wydano właścicielom gospodarstw rolnych. Potwierdzano dostarczenie w 1940 r. wyznaczonego kontyngentu w zbożu i kartoflach. Rozliczonym z kontyngentów wystawiano zaświadczenia dla Powiatowej Spółdzielni Rolniczo-Handlowej, celem otrzymania przydziału na kupno narzędzi (kultywator, brona, radło). W Starostwie Powiatowym, w Urzędzie Wyżywienia i Rolnictwa zabiegano o uzyskanie przydziału nawozów sztucznych potrzebnych do gospodarstwa.

Wśród wydanych zaświadczeń dominują także dotyczące przewozu artykułów żywnościowych. Np. właściciele owocarni i piwiarni przywozili z Warszawy ciastka i słodycze, a właściciel i kierownik apteki różne towary na jej zaopatrzenie. Pracownik Robotniczej Spółdzielni „Odrodzenie”, posiadającej 2 sklepy spożywczo-kolonialne-kontyngentowe, przewoził z Warszawy także różne towary.

Właściciele ogrodów owocowych transportowali do Warszawy, na własny użytek, drewno pochodzące z własnych ogrodów, które wymarły w zimie z 1939 na 1940 r. Do Warszawy trafiały też kartofle i warzywa np. fasola. Zaświadczenia wydawano celem uzyskania przepustki. Niektóre z zaświadczeń wskazują, że starali się o nie mieszkańcy Warszawy, posiadający nieruchomości w Piasecznie, własne lub należące do rodziny.

Dla dotychczasowego mieszkańca, który przenoślił się do innej miejscowości, niezbędne było uzyskanie zaświadczenia, na dowód, że przewozi różne przedmioty gospodarstwa domowego i stanowią one jego własność.

Ubezpieczalnia Społeczna była adresatem zaświadczeń dotyczących przebywania mężów i ojców w niewoli niemieckiej.

Nadal zaświadczenia były potrzebne starającym się o przydział deficytowych surowców takich jak koks, o który starali się kowale.

Jedno z zaświadczeń dotyczy wydzierżawienia przez mieszkańca Warszawy Komitetowi Opieki Społecznej własnego ogrodu pod ogródki działkowe dla wysiedlonych z Pomorza.

Zaświadczenia miasta Piaseczna w latach 1916-1941

Kopie zaświadczeń stanowią materiał zastępczy, z uwagi na zniszczenie archiwaliów m.in. lokalnych urzędów i instytucji, zwłaszcza w latach 1939-1945, kiedy miasto znajdowało się w granicach Generalnego Gubernatorstwa.

Nie zachowały się akta Zarządu Gminy Wyznaniowej Żydowskiej. Na ich podstawie władze miasta wystawiały żydowskim mieszkańcom swoje zaświadczenia. Między zaświadczeniami władz Piaseczna znajdują się oryginały zaświadczeń wystawionych przez ten Zarząd od 1925 r. Zazwyczaj na ich odwrocie znajdują się kopie zaświadczeń.

Akta spraw i pomoce ewidencyjne miejscowego Sądu Grodzkiego spaliły się we wrześniu 1939 r. Księgi hipoteczne ze zbiorami dokumentów, znajdujące się w Sądzie Grodzkim w Warszawie, uległy zniszczeniu na przełomie 1944 i 1945 r. Pozostało kilkanaście jednostek archiwalnych, przechowywanych w Archiwum Państwowym m.st. Warszawy.

Ponadto uległy zniszczeniu akta notariuszy piaseczyńskich do 1939 r. Zachowały się tylko 3 przypadkowe księgi z oryginałami aktów, dwa niepełne roczniki 1926 i 1927. Brakuje również akt miejscowego Posterunku Policji Państwowej.

Niedostatek archiwaliów dodatkowo podnosi wartość zachowanych zaświadczeń, które stanowią obraz rozlicznych procedur biurokratycznych. Wytworzone zostały na najniższym szczeblu administracji państwowej.

Układ chronologiczny kopii zaświadczeń i brak niezbędnych indeksów spowodował, że dotychczas nie stanowiły one przedmiotu zainteresowań badaczy. Tymczasem ich przydatność do badań nad historią społeczności miasta w międzywojniu jest niepodważalna zwłaszcza, że dla tego okresu zachowały się w komplecie. Należą do masowych źródeł archiwalnych i z uwagi na czasochłonność ewentualnych prac badawczych nie są zamawiane do pracowni naukowej archiwum, w którym są przechowywane.

Statystyka wydanych zaświadczeń wg adresatów w 1918 r.

Rejent	14
Wydział Hipoteczny Powiatu Warszawskiego	5
Sąd	4
Milicja w Warszawie	1
Adresat nieokreślony	24

Źródło: AmP, sygn. 2436

Włodzimierz Bagieński

Statystyka wydanych zaświadczeń wg adresatów w 1934 r.

2 i 3 Urząd Skarbowy Warszawa-Powiat	103
Władze skarbowe	6
Starostwo Powiatowe Warszawskie i Grodzkie w Warszawie	37
Sąd Grodzki w Piasecznie i inne sądy	27
Władze sądowe	19
Powiatowy Urząd Rozjemczy w Warszawie	10
Ubezpieczalnia Społeczna w Warszawie	9
Wydział Hipoteczny Powiatu Warszawskiego	8
Notariusz	6
Zakład Ubezpieczeń Pracowników Umysłowych w Warszawie	5
VI Komisariat Policji Państwowej m.st. Warszawy i inne	3
Szpital w Warszawie i Nowym Dworze	3
Centralny Urząd Palestyński, Urząd Emigracyjny w Warszawie	3
Władze wojskowe	3
Komisariat Rządu m. Warszawy, Magistrat m.st. Warszawy	3
Warszawski Powiatowy Związek Samorządowy. Wydział Powiatowy	2
Bank Gospodarstwa Krajowego w Warszawie	2
Jednostki wojskowe	2
Kasa Chorych	2
Komornik Sądu Grodzkiego w Piasecznie	2
Rejonowy Inspektor Koni w Warszawie	2
Zakład Ginekologiczny (Położniczy) im. Księżnej Anny Mazowieckiej w Warszawie	2
Urząd Wojewódzki Warszawski	2
Sąd Okręgowy w Warszawie	2
Władze szkolne. Kuratorium Okręgu Szkolnego Warszawskiego	2
Związek Inwalidów Wojennych w Warszawie	2
Władze argentyńskie	1
Konsulat Argentyński w Warszawie	1
Konsulat Kolumbijski w Warszawie	1
Konsulat Polski w Paryżu	1
Konsulat Angielski	1
Fundacja Stypendialna	1
Zarząd Archiwum Akt Dawnych w Warszawie	1
Powiatowa Komenda Uzupełnień Warszawa-Powiat	1
Grodzka Izba Skarbowa w Warszawie	1
Starostwo Powiatowe w Grójcu	1
Biuro Pośrednictwa Pracy w Warszawie	1

Zaświadczenia miasta Piaseczna w latach 1916-1941

Dyrekcja Poczty i Telegrafów w Warszawie	1
Izba Rzemieślnicza we Włocławku [dla województwa warszawskiego]	1
Zarząd Miejski w Grodzisku Mazowieckim	1
Leśnictwo Skuły	1
Powszechny Zakład Ubezpieczeń Wzajemnych	1
Różne instytucje - miejsca pracy	2
Zbiórka pieniędzy na mieście	2
Zapomogi	2
Wg własności (kompetencji)	4
Weksle [poświadczenie własnoręczności podpisów]	1
Adresat nieokreślony	1

Źródło: AmP, sygn. 2896

Statystyka wydanych zaświadczeń wg adresatów (ch - chrześcijanie, ż - żydzi) w okresie I-VI 1940 r.

Urząd Pracy (Arbeitsamt) w Piasecznie	ch - 55
2 i 3 Urząd Skarbowy Warszawa-Powiat	ch - 30, ż - 16
Władze skarbowe	ch - 4, ż - 6
Władze niemieckie	ch - 19, ż - 1
Kreishauptman na powiat warszawski	ch - 17, ż - 2
Kreishauptman na powiat grójecki	ch - 1
Nadleśnictwo (Leśnictwo) Chojnow	ch - 17, ż - 1
Zarząd Lasów	ch - 1
Zarząd Lasów w Kabatach	ch - 1
Zakład Ubezpieczeń Pracowników Umysłowych w Warszawie (Ubezpieczeń Społecznych; Władze ubezpieczeniowe; Ubezpieczalnia Społeczna)	ch - 17
Sąd Grodzki w Piasecznie	ch - 10
Władze sądowe	ch - 5, ż - 1
Tartak w Żabieńcu	ch - 6, ż - 1
Rejonowa Spółdzielnia Rolniczo-Handlowa w Piasecznie	ch - 6
Władze wojskowe niemieckie	ch - 3
Zarząd Miejski w Warszawie	ch - 3
Wydział Opieki i Zdrowia Miasta Warszawy	ch - 2
Starostwo Powiatowe w Warszawie	ch - 2, ż - 2
Starostwo Powiatowe w Grójcu	ch - 1
Powszechny Zakład Ubezpieczeń Wzajemnych	ch - 3
Władze akcyzowe	ch - 2

Włodzimierz Bagieński

Komunalna Kasa Oszczędności w Piasecznie	ż - 2
Wydział Hipoteczny Powiatu Warszawskiego (Urząd Hipoteczny)	ch - 2
Browar Skierniewice - Miejsce Wydawania Piwa Warszawa	ch - 2
Młyn Parowy w Piasecznie	ch - 1
Młyn w Gołkowie	ch - 1
Szpital Dzieciątka Jezus w Warszawie	ch - 1
Główny Urząd Cei w Warszawie	ch - 1
Lekarz Powiatu Warszawskiego	ch - 1
Kredytowa Kasa Rzeszy Niemieckiej	ż - 1
Inne władze	ch - 17, ż - 3
Adresat nieokreślony	ch - 152, ż - 20

Źródło: AmP, sygn. 3220

Zaświadczenia miasta Piaseczna w latach 1916-1941

Резюме

Справки, выдаваемые населению властями города Пясечна под Варшавой в 1916-1941 годы

В Пясечне, городе расположенном в самом близком соседстве столичного города Варшавы ежегодно с 1916 по 1941 год – составляли акты, в которых собирали копии справок. Их сопровождают подлинники справок разных учреждений, объединений и физических лиц. Эти справки выдавали актуальным и прежним жителям. Архивные материалы в настоящее время хранятся в ресурсах Отделения Государственного Архива столичного города Варшавы в Гродзиском Мазовецком, а архивном фонде Акты города Пясечна. Статья является подробным канцелярским анализом справок, а рассматриваются они в ней с точки зрения ценности и содержания, основанного на источниках.